

■ COLUMNA

Emprender da la Scozia

Ils Gaelics en Scozia han problems che sumeglian ils problems da la Rumantschia

DA ANDREA RASSEL

Quest'emna finescha il parlament da la Scozia ina lescha che vegn a dar per l'emprima giada in status uffizial a la lingua gaelica, la lingua celta che vegn anc discurren en parts da la Scozia. Quai munta in grond success per ina lingua minoritara che ha per gronda part gia gi d'esser cuntenta sch'ella nun ha confruntà nagut pli ostil che l'indifferenza uffiziala.

Gnanc a l'intern da la Scozia vegn il linguatg minoritar sustegnì unanimamain. Igl è uss gia passà in pulit temp che las davosas repressiuns activas han gi lieu, ma la generaziun pli attempada sa regorda anc ch'els èn vegnids chastiads fisicamain per discurren gaelic sin piazza da scola. L'opiniun generala en Scozia vegn anc adina dominada dad ina tscherta disfidanza envers insatge che na vegn betg chapì.

Be per illustrar in exempel che ha pudì vegnir legi en la «Washington Post» il settember da l'onn passà. L'unìun turistica da

la Scozia ha dumandà ils organisateurs dal Smithsonian festival a Washington d'allontanar ils simbols gaelics da las illustraziuns. Il motiv inditgà per quest giavisch: Ins haja tema che la glieud na percepeschia la Scozia betg sco ina terra nua che vegn discurren en anglais. Per fortuna han ils responsabels refusà quest giavisch.

En ferm cuntrast tar ils Scots nun han ils Irlandes mai gi retegnientschas da far diever da lur lingua minoritara per lur marketing turistic. Ad els èsi gartegià

da colliar lur cultura gaelica cun ina plivalur per il giast. En Scozia è il gaelic vegnì schmachà en la periferia, betg sco tar nus en las muntognas, mabain or sin las inslas da las Hebridias.

Malgrà questas circumstanzas malitost negativas ha la gruppa (communitad) gaelica adina puspè gi auturAs, academichers ed academicras e musicistAs impurtantas. Dentant dovra la minoritad urgentamain sustegn da la vart uffiziala. Tenor la lescha ch'è en preparaziun è l'administraziun guvernamentala dumandada (ma betg sfurzada) da planisar il diever dal linguatg minoritar. Ils activists per la minoritad gaelica spetgan da questas stentas a favur da lur lingua dapli visibladad e dapli schientscha publica.

Dentant na tanscha quai betg. Ins na vul betg investir tut las forzas en la translaziun da documents administrativs che vegnan magari legids da be paucs. Las vairas mancanzas existan sco tar ils Rumantschs en ils secturs da la communicaziun ed educaziun.

Enfin oz han gia las dumondas las pli modestas confruntà ina gronda resistenza. La campagna par ina signalisaziun bilingua da las vias demussa onns suenter che Wales e l'Irlanda han gia daditg acceptà e promovì quella nagingins u be paucs effects.

Las pli impurtantas battaglias vegnan oz fatgas en ils secturs da l'educaziun e da las medias. Oz vegnan in pèr milli scolars da la scola primara en Scozia scolads en la lingua gaelic. La derasaziun è dentant plitost insufficienta e submissa a la casualitad. En scola secundara svanescha l'instrucziun en gaelic bunamain dal tutfatg quai per mancanza da scolasts qualificats.

Quant impurtant che la scola è per in linguatg minoritar demussa la situaziun dal gaelic en l'Irlanda. Là investescha la regenza 500 milliuns glivras Sterling en la scolaziun en irlandais. L'irlandais ha pudì meglierar significantamain ses status e ses image durant ils davos 20 onns.

La nova tecnica digitala da la telecommunicaziun porscha als linguatgs minoritars in'excelenta schanza per sa derasar. Ils channels S4C a Wales e TnaG en Irlanda demussan dentant era cleramain, che quests products custan fitg bler e che l'effect positiv nun è in pecuniar dentant in da la rihezia culturala. En Scozia nun ha enfin oz pudì vegnir installà in program da televisiun gaelic. Era qua speran ils adherents dal linguatg in meglierament suenter l'implementaziun da la lescha. Ils 8 milliuns glievras Sterling vegnan investids en curtas emisiuns da radio che van per gronda part fitg tard durant la notg. Ellas fan pia be pauc per il svilup dal gaelic e cuntanschan be la part insomniatica da la populaziun.

Forsa che nus Rumantschs pudessan emperder insatge da l'implementaziun da la lescha en Scozia, per che nus sajan preparads per la lescha da lingua chantunala e per la lescha da linguas federala, sche quella vess da vegnir in di.